

РОЗДІЛ 7. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКАЕ-ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИE-DEMOCRACY AS A FORM OF POLITICAL COMMUNICATION
IN THE INFORMATIONAL SPACE OF UKRAINE

УДК 351.851

Новикова І.В.

к.е.н., старший викладач кафедри економіки та управління Шосткинський інститут Сумського державного університету

Тур О.М.

к.е.н., старший викладач кафедри економіки та управління Шосткинський інститут Сумського державного університету

Стрімкий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, їх широке застосування не тільки в економіці, але й у суспільно-політичному житті змінюють сутність інформаційних комунікацій. У статті розглянуто сутність електронної демократії, доведено важливість застосування е-демократії для розширення прав громадян та їх участі в державотворенні та прийнятті рішень за допомогою використання електронних технологій в Україні. Доведено, що для розвитку електронної демократії необхідна більша інформатизація українського суспільства. Розроблення та реалізація органами державної влади та органами місцевого самоврядування політики е-демократії мають сенс лише за умов, коли ці органи передбачають використання Інтернету та інших цифрових технологій задля взаємодії з громадськістю та посилення демократичної практики. Саме впровадження та розвиток е-демократії дадуть можливість підвищити відповідальність політиків перед суспільством за прийняті рішення та сформувати відповідальне, компетентне громадянське суспільство.

Ключові слова: електронна демократія, місцеве самоврядування, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет, інформаційне суспільство.

Стремительное развитие современных информационно-коммуникационных

технологий, их широкое применение не только в экономике, но и в общественно-политической жизни изменяют сущность информационных коммуникаций. В статье рассмотрена сущность электронной демократии, доказана важность применения е-демократии для расширения прав граждан и их участия в государственных преобразованиях и принятии решений при помощи использования электронных технологий в Украине. Доказано, что для развития электронной демократии необходима большая информатизация украинского общества. Разработка и реализация органами государственной власти и органами местного самоуправления политики е-демократии имеют смысл только при условии, когда эти органы предусматривают использование Интернета и других цифровых технологий с целью взаимодействия с общественностью и усиления демократической практики. Именно внедрение и развитие е-демократии позволят повысить ответственность политиков перед обществом за принятые решения и сформировать ответственное, компетентное гражданское общество.

Ключевые слова: электронная демократия, местное самоуправление, информационно-коммуникационные технологии, Интернет, информационное общество.

The rapid development of modern information and communication technologies, their widespread use not only in the economy, but also in the socio-political life, also change the essence of information communications. The article discusses the essence of e-democracy, the importance of introducing e-democracy for expanding the participation of citizens in state transformations and decision-making with the help of the use of electronic technologies in Ukraine. It is shown that for the development of electronic democracy, a large amount of information of Ukrainian society is needed. The development and implementation of e-democracy policies by public authorities and, in particular, local governments, only makes sense when these authorities anticipate that such a policy requires the use of the Internet and other digital technologies for the purpose of developing and strengthening democratic practices. If e-democracy does not have the capacity to involve citizens in the process of discussing and implementing reforms through information technology, then it becomes only a symbolic policy. Such a policy does not allow the public to express their views on politically important issues. The key role in the functioning of e-democracy in Ukraine is played by the sites of central government and local self-government, which perform the function of informing the public on the activities of the authorities, facilitate access of citizens to open data and public services. Almost all central authorities of Ukraine have their own sites, many of them represented in social networks. However, the level of interactivity of web pages of government agencies remains different. But only informing citizens is not enough, for the proper functioning of e-democracy, websites of the authorities should ensure effective interaction with civil society. The long-term is proved in the article that it is the implementation and development of e-democracy that will enable to increase the responsibility of politicians to society for the decisions made and will enable the formation of a responsible, competent civil society.

Key words: e-democracy, local government, information and communication technologies, Internet, information society.

Постановка проблеми. XXI століття принесло у світ інтенсивні трансформаційні перетворення, які позначаються стрімким розвитком цифрових технологій. Спостерігається інтеграція інформаційних технологій в усі сфери життя людини, зокрема функціонування держави та її відносини з громадянами, що проявляється у вигляді впровадження електронного врядування та електронної

демократії. Для українського сьогодення актуальним є налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між владними структурами та політично активною громадськістю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми демократії та залучення громадськості до вироблення політики засобами інформаційно-комунікаційних технологій досліджували Ч. Арм-

стронг, Ю. Гарлан, С. Коулман, Д. Латроп, Д. Робінсон, Л. Рума, Е. Фелтен, С. Шахт, Д. Шулер та інші науковці. Проте перші спроби вивести політику в онлайн-режим були зроблені інженерами-ентузіастами на замовлення органів влади задля пошуку альтернативи застарілій практиці. Такі експериментальні проекти, як «Е-політика» у Мінесоті (1994 р.) та «Онлайнова демократія для громадян» у Великобританії (1996 р.), були першими у справі розбудови соціальних мереж та створення дискусійних форумів. Вітчизняні політологи, такі як О. Дубас, А. Міносян, Н. Чорна, досліджують проблеми впровадження е-демократії в Україні. Проте проблема ефективної взаємодії політичної влади та громадянського суспільства потребує постійного аналізу та вдосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану інформаційно-комунікаційних технологій та їх використання для впровадження е-демократії в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні процеси, що супроводжують формування інформаційного суспільства, вже встигли отримати назву «Індустріальна революція 4.0». Стрімкий розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, їх широке застосування не тільки в економіці, але й в суспільно-політичному житті будь-якої країни змінюють сутність інформаційних комунікацій та їх структуру.

Сфера взаємодії владних структур та громадського суспільства за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) визначена пріоритетною авторитетними міжнародними організаціями. Так, Проект кодексу ЮНЕСКО (2011 р.) для інформаційного суспільства формулює один з етичних принципів, який звучить так: «Держави-члени повинні підтримувати використання Інтернету та інших ІКТ для підвищення ефективності демократії та демократичних інститутів, даючи громадськості можливість проведення корисних публічних дискусій та участі в демократичному процесі, сприяючи забезпеченню прозорості, підзвітності, сприйнятності, ангажованості, інклюзивності, доступності, участі, взаємодоповнюваності та соціальної згуртованості».

Прийняття важливих управлінських рішень одноосібно або колегіально політиками та посадовцями послаблює інтерес громадян до публічної політики, а зниження громадської активності дає змогу політикам збільшувати свої повноваження та створює умови зловживання владою. Таким чином, демократія без застосування інформаційних комунікацій стає суто символічною, тому що між владними структурами та громадськістю відсутні довіра та можливість моніторингу дій політиків та посадовців. Уряд та народні обранці повинні визнати, що демократична інтерактивність передбачає двосторонній потік енергії.

В Україні електронна демократія перебуває на стадії інтенсивного становлення. Формування законодавчої бази для функціонування електронної демократії розпочалось у 2003 р., коли були прийняті Закони «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис».

Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та Плану заходів з реалізації першого етапу її виконання» від 8 листопада 2017 р. № 797-р містить таке визначення е-демократії: демократія, для якої ефективність демократичних інститутів, демократичних процесів і поширення демократичних цінностей значно підвищується за умови застосування різноманітних інструментів, що базуються на максимальному використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

«Планом заходів щодо реалізації Концепції затверджено завдання, які будуть здійснюватися протягом першого етапу її реалізації (2017–2018 рр.), за основними напрямками: формування нормативно-правового забезпечення; ресурсне забезпечення впровадження та використання інструментів електронної демократії суб'єктами владних повноважень; підвищення готовності органів державної влади, фізичних та юридичних осіб до використання можливостей електронної демократії; забезпечення доступності інструментів електронної демократії. Передбачається, що виконання плану заходів буде здійснюватися органами виконавчої влади за участю органів місцевого самоврядування та представників громадянського суспільства, а саме учасників коаліції з розвитку електронної демократії в Україні» [1].

Метою розбудови е-демократії в Україні є розширення участі громадян у державотворенні та прийнятті рішень через використання електронних технологій, посилення відповідальності політиків перед суспільством, нагромадження соціального капіталу, підтримку соціальної солідарності, формування певного типу громадянства, характерними рисами якого є відповідальність, компетентність та громадська й політична активність.

Електронна демократія повинна базуватись на таких принципах:

- 1) принцип прозорості (онлайн-доступ громадян до публічної інформації);
- 2) принцип підзвітності (реагування влади на електронні звернення й запити громадян щодо політичної та громадської діяльності);
- 3) принцип електронної участі (пряме залучення населення до громадського життя, врахування поглядів кожного громадянина на політичну ситуацію);
- 4) принцип громадянської освіти (інформування громадськості про права та можливості, способи участі у громадському житті).

Впровадження електронної демократії в країні є досить складним та трудомістким процесом. Досягнення цієї мети українсько-швейцарська програма EGAP пропонує шляхом реалізації чотирьох компонентів.

1) Е-послуги. Цей компонент спрямований на спрощення взаємодії чиновників та населення шляхом переведення популярних послуг в електронний формат. Завдяки програмі EGAP впроваджено електронну послугу, завдяки якій ви маєте змогу оформити субсидію у зручний для вас час, не виходячи з дому. Новітні технології, що запроваджуються в центрах надання адміністративних послуг завдяки програмі EGAP, дають змогу чиновникам швидко та якісно реагувати на проблеми громадян та вирішувати їх.

2) Е-демократія. Програма створює новітні інструменти залучення громадськості до прийняття рішень на місцевому та національному рівнях. Для того щоби кожен громадянин міг впливати на прийняття рішень, на всіх рівнях було створено систему електронних петицій. Ініціативні та дієві інструменти впливу громадськості допомагає знайти перший Всеукраїнський конкурс ІТ-проектів з електронної демократії EGAP Challenge.

3) Розбудова потенціалу. Для того щоби усі інструменти програми працювали, потрібно навчити громадян і чиновників ними користуватися. Програма EGAP створює можливості навчання чиновників в онлайн- та офлайн-форматах, а також створює навчальні програми для молоді та активістів.

4) Національна політика. Робота в рамках трьох компонентів веде до формування національної політики [3].

Передумовами формування електронної демократії в Україні стали розширення доступу населення до Інтернету та інтенсивний розвиток ІТ-сектору.

Для комплексного розуміння рівня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій доцільно проаналізувати індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (IDI). Індекс IDI складається з трьох субіндексів, які характеризують доступ до інформаційних техноло-

гій, використання інформаційних технологій та ІТ-кваліфікацію. Отже індекс IDI дає змогу виявити ступінь поширення інформаційно-комунікаційних технологій в країні та оцінити наявний потенціал щодо їх розвитку. Позиціонування за індексом IDI наведено в табл. 1.

За цим індексом лідерами у використанні та поширенні інформаційно-комунікаційних технологій є Ісландія та Корея, які протягом останніх років займають перші дві позиції. Україна за останні роки дещо погіршила свої рейтинги, хоча значення індексу дещо зросло. За рівнем значення цього індексу Україну слід вважати розвинутою країною у сфері використання та поширення інформаційно-комунікаційних технологій, хоча варто відзначити суттєве відставання розвитку України за всіма глобальними індексами, що свідчить про необхідність зміни курсу розвитку країни щодо поширення та використання інформаційно-комунікаційних технологій, які є основним фактором не тільки економічного зростання, але й упровадження демократичних цінностей в усі сфери життєдіяльності.

Отже, Україні важливо розбудовувати інформаційне суспільство на принципах ЄС. Забезпечення швидких темпів соціально-економічного розвитку є можливим на базі поширення інформаційно-комунікаційних технологій не тільки у сфері економіки країни, але й у соціально-політичній сфері. Однак для розвитку е-демократії необхідні більша інформатизація суспільства та кращий розвиток інформаційно активного суспільства в країні. Статистичні дані на травень 2018 р. свідчать про те, що інтернет-користувачами в Україні є близько 70% населення. Однак зберігається регіональна нерівність користувачів Інтернетом. Так, у центрі країни та на півночі найбільший відсоток користувачів Інтернетом, а на півдні – найменший. Також більший відсоток користувачів мають міста з населенням більше 100 тис. осіб, а саме 74%, а в селах користуються Інтернетом тільки близько 50% мешканців.

Розроблення та реалізація органами державної влади (особливо органами місцевого самоврядування) політики е-демократії має сенс лише за умови, коли ці органи передбачатимуть,

Таблиця 1

Індекс розвитку інформаційно-комунікаційних технологій окремих країн світу

Країна	2017 р.		2016 р.		2015 р.	
	рейтинг	бал	рейтинг	бал	рейтинг	Бал
Корея	2	8,85	1	8,84	1	8,78
Ісландія	1	8,98	2	8,83	3	8,66
Велика Британія	5	8,65	5	8,57	4	8,54
США	16	8,18	15	8,17	15	8,06
Російська Федерація	45	7,07	43	6,95	42	6,79
Україна	79	5,62	76	5,33	76	5,21

Джерело: складено авторами на основі джерела [2]

що така політика потребує використання Інтернету та інших цифрових технологій задля розвитку та посилення демократичної практики. Якщо е-демократія не має можливості залучення громадян до процесу обговорення та запровадження реформ через інформаційні технології, то вона стає лише символічною політикою, що розробляється владою задля доведення своєї прихильності до інформаційних технологій та не дає змогу громадськості висловити свою позицію з політично важливих питань. Така політика тільки дискредитуватиме демократію та можливості інформаційних технологій.

Метою державної політики е-демократії має бути забезпечення багатовекторних інтерактивних потоків комунікації, покликаних поєднувати громадян, обраних ними депутатів усіх рівнів та виконавчу гілку влади. Ця політика має вирішувати такі завдання:

1) забезпечення достатньої якісної онлайн-інформації (така інформація повинна бути доступною та зрозумілою для широкого загалу населення);

2) постійне створення нових публічних просторів для спілкування та взаємодії (онлайн-середище) влади будь-якого рівня та громадян;

3) залучення якомога ширшого кола громадськості до демократичного діалогу з владою;

4) постійне створення та впорядкування механізмів, які б давали змогу вчитися та оволодівати інструментами е-демократії як громадським представникам, так і представникам влади на різних рівнях.

Ключову роль у функціонуванні е-демократії в Україні відіграють сайти центральних органів влади та місцевого самоврядування, які виконують функцію інформування суспільства про діяльність органів влади, спрощують доступ громадян до відкритих даних та державних послуг. На сайті Верховної Ради України публікуються законодавчі акти після їх прийняття. Судова гілка влади представлена в Інтернеті Єдиним державним реєстром судових рішень. Практично всі центральні органи влади України мають свої сайти, багато з них представлені у соціальних мережах. Проте рівень інтерактивності веб-сторінок державних установ залишається різним. Однак тільки інформування громадян за принципом «згори – вниз» недостатньо для повноцінного функціонування електронної демократії, адже веб-сайти органів влади мають забезпечувати ефективну взаємодію з громадським суспільством. Перехід від одностороннього формату до справжньої комунікації між владою та суспільством нині триває.

Висновки з проведеного дослідження. Е-демократія не може вважатись панацеєю від усіх проблем демократії або суспільних комунікацій, але вона, безсумнівно, сприяє розвитку двох

нероздільних історичних проектів на сучасному етапі, а саме демократії та Інтернету. Вона дає додаткові можливості побудови та підтримки соціальної солідарності в суспільстві шляхом розвитку соціальних зв'язків. Активне впровадження механізмів електронної демократії як засобів впливу на управління та керівництво містом, регіоном, державою позитивно позначається на політичній участі населення, формує новий рівень активності громадян. Для вдосконалення механізмів та інструментів впровадження е-демократії слід здійснювати подальший розвиток галузевої нормативно-правової бази, що регламентує розвиток інформаційного суспільства в Україні щодо врахування вимог розвитку електронної демократії. Зокрема, актуальною є потреба визначення правових гарантій одержання громадянами відповідей на їхні запити до державних органів, здійснені в електронній формі.

В Україні набули певного розвитку окремі елементи таких складових електронної демократії, як електронний парламент та електронний суд. Водночас стан розвитку кожної з цих складових не відповідає поточній практиці розвинених демократичних країн.

Суттєвою перепорою реалізації форм е-демократії є загальний рівень розвитку інформаційного суспільства в Україні, який не забезпечує рівного доступу громадян до отримання інформації, доступності для громадян різних форм електронної демократії. Гострою проблемою розвитку електронної демократії в Україні залишається помітна міжрегіональна «цифрова нерівність», а також відсутність дієвих кроків з її подолання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250417925> (дата звернення: 19.12.2018).
2. Перелік електронних інформаційних баз даних державних установ України URL: <https://www.dzo.com.ua/zorro/registries> (дата звернення: 23.12.2018).
3. Офіційний сайт EGAP – Інновації, технології, люди, демократія. URL: <https://egap.in.ua> (дата звернення: 21.12.2018).
4. Дубас О. Електронна демократія: сутність і перспективи розвитку в Україні. URL: http://www.nbuv.ua/portal/soc_gum (дата звернення: 21.12.2018).
5. Ресурсний центр «Гурт» : офіційний сайт. URL: <http://www.gurt.org.ua> (дата звернення: 20.12.2018).

REFERENCES:

1. Ofitsiynyy sayt Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhyim dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250417925> (data zvernenja: 19.12.2018).
2. Perelik elektronnykh informatsiynykh baz danykh derzhavnykh ustanov Ukrayiny – Veb-sayt Elektronnoho

maydanchyka "Derzhakupivli.Onlayn" [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.dzo.com.ua/zorro/registries> (data zvernenja: 16.12.2018).

3. Ofitsiynyj sayt EGAP – Innovatsiyi, tekhnolohiyi, lyudy, demokratiya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://egap.in.ua> (data zvernenja: 21.12.2018).

4. Dubas O. Elektronnyy demokratiya: sutnist' i perspektyvy rozvytku v Ukrayini [Elektronnyy resurs] / O.P.Dubas. – Rezhym dostupu: http://www.nbuu.ua/portal/soc_gum (data zvernenja: 21.12.2018).

5. Resursnyj tsentr "Hurt" : ofitsiynyj sayt [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.gurt.org.ua> (data zvernenja: 20.12.2018).

Novykova Inna

Candidate of Economic Sciences, Senior Instructor
Shostka Institute
Sumy State University

Tur Olexander

Candidate of Economic Sciences, Senior Instructor
Shostka Institute
Sumy State University

E-DEMOCRACY AS A FORM OF POLITICAL COMMUNICATION IN THE INFORMATIONAL SPACE OF UKRAINE

For the Ukrainian today, establishing information and communication links between government structures and politically active public is relevant. The purpose of this study is to analyze the use of information technology for the development of democracy in Ukraine.

The research methods used to write the article include the use of general scientific and empirical methods of economic science based on a systematic approach. In addition, the study used such general research methods as analysis, comparison and generalization.

The adoption of important managerial decisions alone or collegially by politicians and officials weakens the public's interest in public policy, and reducing public activity allows politicians to increase their powers and create conditions for abuse of power. Thus, democracy without the use of informational communications becomes purely symbolic. Society has no ability to control and influence the actions of politicians and officials. The government and people's elected representatives must recognize that democratic interactivity involves a two-way flow of energy.

The goal of developing e-democracy in Ukraine is to increase citizens' participation in state-building and decision-making through the use of electronic technologies, increased responsibility of politicians to society, the accumulation of social capital, support for social solidarity, the formation of a certain type of citizenship, the characteristic features of which are responsibility, competence and public and political activity.

The goal of the state policy of e-democracy should be to provide multidirectional interactive streams of communication aimed at combining citizens elected by their deputies of all levels and the executive branch. This policy should address the following tasks: provision of sufficiently high-quality online information. Such information should be accessible and comprehensible to the general public; constantly create new public spaces for communication and interaction (online environment) of government of any level and citizens; involve as widely as possible the public in a democratic dialogue with the authorities. The key role in the functioning of e-democracy in Ukraine is played by the sites of central government and local self-government, which perform the function of informing the public on the activities of the authorities, facilitate access of citizens to open data and public services. Almost all central authorities of Ukraine have their own sites, many of them represented in social networks. But only informing citizens is not enough, for the proper functioning of e-democracy it is necessary to ensure effective interaction with civil society.

The practical significance of this article is that the studies conducted show that Electronic democracy cannot be regarded as a panacea for all problems of democracy or public communication, but undoubtedly contributes to the development of two at the present stage of inextricable historical projects – democracy and the Internet. The active introduction of the mechanisms of e-democracy as a means of influencing governance, city, region, state affects the political participation of the population, forms a new level of activity of citizens. It provides additional opportunities for building and supporting social solidarity in society through the development of social ties.